

Serie nouă Anul XXII
Nr. 9 (253) 2024

Scrisul Românesc

Revistă de cultură fondată la Craiova, în 1927, serie nouă, din ianuarie 2003
Publicată de Scrisul Românesc Fundația-Editura, recunoscută CNCS

Gabriela Adameșteanu

Prozatoare de mare talent și publicistă, Gabriela Adameșteanu se situează printre cei mai importanți romancieri contemporani și cei mai traduși scriitori români de astăzi. Romanul *Dimineața pierdută* a fost publicat în 13 limbi de către edituri de prestigiu, iar romanul *Drumul egal al fiecărei zile* a fost nominalizat la Premiul Jean Monnet pentru literatură contemporană.

Cu o lectură întinsă încă din adolescență, Gabriela este atrasă mai întâi de marii realiști Balzac, Flaubert, Stendhal, Tolstoi, Dostoievski, apoi de moderniști precum Henry James, Proust sau Faulkner, de la care a acumulat tehnici narrative, iar în literatura română i-a avut modele pe Caragiale, Camil Petrescu, G. Călinescu. Mărturisea că pentru ea literatura a reprezentat singura soluție de a da „un sens unei existențe pline de umilințe și de privațiuni”. În mai multe împrejurări autoarea amintea că a vrut întotdeauna să fie scriitor, nu scriitoare, să creeze personaje masculine la fel de puternice ca și cele feminine, susținând

că „literatura nu are gen” și nu o motivează în scrierea operei sale nici genul, nici vârsta personajelor.

Cu o ținută morală și estetică de intelectual de elită, Gabriela Adameșteanu devine o prezență puternică, constantă și tenace în viața literară și civică românească. Activitatea sa îndelungată și valoroasă este recunoscută prin acordarea unor importante premii, între care Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române, Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Hellman-Hamett pentru „curaj în jurnalism”, Ordinul Național „Steaua României” în grad de Ofițer, Ordinul Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres, acordat de Ministerul Culturii din Franța.

Născută la 2 aprilie 1942 în Târgu Ocna, orașel în actualul județ Bacău, unde părinții ajunseseră întâmplător și pe care îl vor părăsi când ea avea 4 ani, pentru a se stabili la Pitești, Gabriela este fiica lui Mircea Adameșteanu, profesor de istorie, și a Elenei Adameșteanu (născută Predescu), profesoară de gospodărie și lucru manual.

Continuare în p. 2

Anchetă

Ruxandra Cesereanu
Vitalie Ciobanu
Andrei Codrescu
Ioana Ieronim
Mihaela Moscaliuc
Alexandru Oprescu
Bogdan Ștefănescu
Corina Șuteu

Eseu

Oana Băluică
Emanuel D. Florescu
Rodica Grigore
Adriana Iliescu
Anca Mizumschi
Ion Parhon
Anda Simion

Poezie

Carmen Firan
Elena Ștefoi
Dan Duțescu

Proză

Dumitru Drinceanu
Adrian Sângerzan

Constantin Cubleșan – <i>Eminescu – student la Viena</i>	p. 4
Mihai Ene – <i>Despre dragoste și alți demoni</i>	p. 5
Adrian Cioroianu – <i>Regele Mihai, contemporanul nostru</i>	p. 6
Ioan Lascu – <i>Momentul 1940</i>	p. 7
Gabriela Păsărin – <i>Complexul vinovăției în limitele ospitalității</i>	p. 8
Dumitru Radu Popa – <i>Violența o soluție sau calea spre dezumanizare...</i>	p. 14
Emilian Ștefărtă – <i>Muzeul Luvru – Galeria ascunsă</i>	p. 24

Colocviile
Scrisul Românesc

ediția a XIX-a

Literatura, Artele
și Inteligența Artificială

Muzeul de Artă din Craiova, 4 octombrie 2024

Sumar

- Florea Firan, Gabriela Adameșteanu** / pp. 1-3
Constantin Cubleşan, Eminescu – student la Viena / pp. 4, 5
Mihai Ene, Despre dragoste și alți demoni / p. 5
Adrian Cioroianu, Regele Mihai, contemporanul nostru în câteva ipoteze, adevărate sau false / pp. 6, 7
Ioan Lascu, Momentul 1940 / p. 7
Gabriela Păsărin, Complexul vinovăției în limitele ospitalității / p. 8
ANCHETĂ: Literatura, Artele și Inteligența Artificială. Creativitate sau halucinație? / pp. 9-14
Carmen Firan, Literatura, Artele și Inteligența Artificială. Creativitate sau halucinație? / p. 9
Andrei Codrescu, Literatura, Artele și Inteligența Artificială / p. 9
Corina Şuteu, Literatura, Artele și Inteligența Artificială / p. 9
Bogdan Ştefănescu, Oare chiar există inteligență artificială? / p. 10
Ruxandra Cesereanu, Literatura, Artele și Inteligența Artificială / pp. 10-11
Mihaela Moscaliuc, Literatura, Artele și Inteligența Artificială / p. 11
Alexandru Oprescu, Inteligență artificială generativă / p. 11
Ioana Ieronim, Încă mai este loc sub soare / p. 12
Vitalie Ciobanu, Spre viitorul post-uman, la braț cu inteligența artificială? / pp. 12-13
Elena Ştefoi, Poem: Despre porunci și comenzi / p. 13
Carmen Firan, Poem: Nasul lui Narcis / p. 13
Dan Duţescu, Poem: Câmpul tristeții / p. 13
Dumitru Radu Popa, Violența o soluție sau calea spre dezumanizare... / pp. 14, 16
Adrian Sângeorzan, Tranzacții de frontieră / pp. 15-16
Anca Mizumschi, Locul unde începe liniștea. Scrisoare deschisă către un tânăr scriitor / p. 16
Rodica Grigore, În pas de tango / p. 17
Oana Băluică, Împrumuturi și transformări culturale / p. 18
Emanuel D. Florescu, Apologia incertitudinilor / p. 19
Adriana Iliescu, Dreptul de a fi singur. Dublu autoportret – Varujan Vosganian / p. 20
Dumitru Drincianu, Note de călătorie. Vietnam / p. 21
Ion Parhon, O noapte (mai puțin) furtunoasă... / p. 22
Anda Simion, Rătăcirii în apele turburi ale memoriei / p. 23
Claudia Miloicovici, Model de moralitate și etică / p. 23
Emilian Ştefărtă, Muzeul Luvru – Galeria ascunsă / p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Gabriela Adameşteanu

Frații tatălui său erau cunoscuți ca personalități marcante: Dinu Adameşteanu, plecat în 1938 la Școala Română din Roma, a rămas în Italia și s-a format în mediul academic devenind un celebru arheolog, Ion Adameşteanu, profesor universitar, și Cornel Adameşteanu, medic chirurg de excepție, condamnat politic în 1958 fără a fi judecat, a murit făcând greva foamei în închisoarea de la Craiova. El apare ca personaj model în romanul *Drumul egal al fiecărei zile*.

Gabriela urmează Școala generală nr. 4 și Liceul nr. 2 din Pitești, pe care îl absolvă în 1960, Facultatea de Limba și Literatură Română în cadrul Universității din București (1960-1965) luându-și licența cu lucrarea *Modificări în structura personajului la Marcel Proust*. La absolvire este repartizată la redacția de dicționare enciclopedice din cadrul Editurii Politice, devenită Editura Științifică și Enciclopedică (1968-1975), unde are colegi, între alții, pe Mihai Șora, Nicolae Gheran și Nora Iuga, sub al cărei imbold a început să scrie. În 1971 devine membră a PCR pentru a-și putea menține serviciul și refuză orice încercări ale Securității de a o coopta colaboratoare. Acuzele că ar fi fost sursă de informare nu s-au dovedit fondate. Față de alți autori, Gabriela Adameşteanu nu a avut probleme dure cu cenzura. Cu toate acestea la romanul de debut, *Drumul egal al fiecărei zile*, i-a fost scos jumătate de capitol în care se descria o noapte de Paște. O jumătate de capitol i-a fost cenzurat și din *Dimineța pierdută*, în care se relata condiția de prizonier la sovietici după al doilea război, sau alte fragmente referitoare la momentele morții lui Iuliu Maniu și Gheorghe Brătianu în închisoarea de la Sighet.

În 1984 se transferă la Editura Cartea Românească unde lucrează până în toamna lui 1989 când demisionează și semnează, alături de Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu și alți scriitori, unul dintre protestele de solidarizare cu Mircea Dinescu, Andrei Pleșu ș.a. privind libertatea profesională a scriitorilor. Majoritatea semnatarilor au alcătuit la sfârșitul lui decembrie 1989 Grupul pentru Dialog Social la care aderă și ea în ianuarie 1990. Începând cu aprilie 1990 se transferă la revista „22”, editată de Grupul pentru Dialog Social, ca redactor-șef adjunct, apoi în septembrie 1991 devine redactor-șef și își consolidează profesiunea de jurnalist și devine o publicistă de anvergură, criticând cu intransigență relicvele comunismului. Această perioadă îndelungată din lumea editorială o evocă în volumul său memorialistic *Anii romantici* (2014), distins cu Premiul special al Uniunii Scriitorilor.

Între 1998-2002 face parte din grupul internațional de jurnaliste Women's Edition, susținut de Asociația americană Population Reference Bureau, și după seminarele bianuale ținute în SUA, Costa Rica și Africa de Sud realizează suplimente ale revistei „22” pe teme privind violența în familie, sănătatea reproducerii, femeia-lider. Între 20 sept. - 28 dec. 1990, în timpul participării la International Writing Programme al Universității Yova din SUA, realizează interviuri cu scriitori ai exilului, între care Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Norman Manea, Ioan Petru Culianu, Vladimir Tismăneanu, Dorin Tudoran. Unele dintre acestea le include în volumul *Obsesia politicii*, publicat în 1995, alături de altele luate unor personalități din exilul european (Regele Mihai, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Emil Hurezeanu) și din viața politică și culturală românească după '89.

Beneficiază de stagii și burse internaționale pentru promovarea drepturilor omului și traduceri în SUA (Yowa, 1999; Ledig House, 2008), Franța (Arles, 2001; Saint-Nazaire, 2004; Neuvy, 2014), Germania (Literarisches Colloquium, 2006) și publică în presa străină. În 2000 este aleasă vicepreședintă a Clubului PEN România și președintă în perioada 2004-2008. Parte din cărțile sale de proză au fost traduse în franceză, spaniolă, portugheză, italiană, germană, engleză, suedeză, estonă, rusă, bulgară, ungară, poloneză, ebraică.

Scrisul Românesc
Revista de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. TOMESCU.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
Fundatia – Revista
Scrisul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:
Mihai ENE
Mihai FIRICĂ
Emanuel D. FLORESCU
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela PĂSĂRIN

Corectură:
Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scrisulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascrisulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scrisulromanesc@yahoo.com
Responsabilitatea opiniilor exprimate
aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580431

Abonamente
Scrisul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scrisul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.
Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 135 lei. Pentru abonații din străinătate este de 155 \$ sau de 140 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax. 0251.413.763 sau la adresa de email: scrisulromanesc@yahoo.com

→ Debutează în revista „Lucefărul” (1971) cu povestirea *Prietenie*, inclusă în primul ei roman *Drumul egal al fiecărei zile*, și publică în „România literară” fragmentul de proză *Deruta*. În 1974 revista „Lucefărul” îi acordă Premiul pentru Proză. Colaborează la „România literară”, „Viața Românească”, „Convorbiri literare”, „Dialog”, „Ateneu”, „Argeș”, „Orizont”, „Vatra” ș.a. Editorial debutează cu romanul *Drumul egal al fiecărei zile* (Cartea Românească, 1975), bine primit de critica literară și distins cu Premiul de Debut al Uniunii Scriitorilor și Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române. N. Manolescu, într-o cronică de întâmpinare intitulată *Tineri romancieri* („România literară”, nov. 1975) remarcă: „Este o carte bine scrisă, cu nerv și ironie. O analiză rece, aproape crudă, o obiectivitate aș zice medicală: romanul nu este nici sumbru, nici amar, ci exact și meticolos în observație. Stilul cărții e rapid, dens, orice elan afectiv părând a fi rețezat conștient.”

Scris la persoana întâi, romanul o are în prim-plan pe tânăra Letiția Barnea ce provine dintr-o familie discriminată politic și care aspiră spre o carieră științifică și un mediu social superior, încercând să evite eșecul unchiului său, profesorul Ion Silișteanu, care moare anonim, fără a obține succesul meritat. Dar lumea în care va intra va fi la fel de sufocantă și va repeta altfel același „drum egal al fiecărei zile”.

Ana Blandiana, Romulus Rusan, Gabriela Adameșteanu

Volumul de nuvele *Dăruiește-ți o zi de vacanță* (1979) cuprinde trei povestiri de dimensiuni diferite și scrise în perioade diferite de creație. Prima, *O plimbare scurtă după orele de servicii*, tratează tema conformismului și monotoniei prin două personaje, Onițoiu, un inginer între două vârste și Petrina, colega sa ingineră stagiară. *Neliniștea* e construită pe tema necomunicării dintre doi soți și a solidarității familiei în fața bolii și a morții. *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, care dă și titlul volumului, este cea mai amplă, în care revine relația de cuplu din diverse perspective. Al doilea volum de proză scurtă, *Vară-primăvară*, apărut abia în 1989, cuprinde nouă povestiri, unele axate pe lumea birocratică (*Clădirea*, *Testul*), altele pe aspecte ale vieții cotidiene modeste, iar în *Scurta internare* și *Întâlnirea* dezvoltă tema exilatului. Față de alți autori care au făcut din proza scurtă un exercițiu pentru marea proză, Gabriela Adameșteanu se păstrează la aceeași valoare în ambele specii literare. Oralitatea stilului și dialogurile din proza scurtă au înlesnit dramatizarea multor texte care au fost interpretate și de studenți ai IATC.

Cartea care o impune printre cei mai importanți romancieri contemporani este

Dimineța pierdută, publicată în 1984 pentru care primește Premiul Uniunii Scriitorilor. Romanul a fost pus în scenă la Teatrul Bulandra de către Cătălina Buzoianu în 1986, cu o distribuție de excepție. Modern în construcție, romanul este considerat de critica literară ca unul dintre cele mai bune din literatura contemporană, cu personaje memorabile, dintre care se detașează Madam Delcă, zisă și Coana Vica, „rea de gură dar cu suflet”, prezentă în viața și atmosfera Bucureștiului din ultimele decenii ale secolului trecut și primele zile ale Primului Război Mondial pe care autoarea le reconstituie cu măiestrie. Ca modalități artistice, monologul și dialogurile, mai ales din prima și ultima parte a romanului, îi dau posibilitatea Coanei Vica, în vizitele prin București, să compună o frescă a condiției sociale, să expună obsesii legate de destrămarea familiei, de bătrânețe și deșertăciune.

Monica Lovinescu a prezentat romanul la Europa Liberă încă de la apariție, iar în prefața la ediția a III-a din 1997 menționează: „Madam Delcă, în felul ei, concurează cu cele mai celebre personaje ale romanului românesc”. Modernitatea și valoarea romanului este relevată prin cronici favorabile semnate în „România literară” și „Viața Românească” de Nicolae Manolescu și Valeriu Cristea, apoi de numeroși critici, situând-o pe autoare în locul pe care îl merită în literatura română.

Începe să scrie intens, publică romane de mare întindere: *Întâlnirea* (2003), *Provizorat* (2010), *Fontana di Trevi* (2018), *Voci la distanță* (2022). La acestea se adaugă volumul de memorialistică *Anii romantici* (2014), *Obsesia politicii* (1995), volum de interviuri, și *Cele două Românii*, publicistică (2000). Emigrarea este una dintre temele constante ale autoarei încă din primele sale scrieri și o consideră actuală și astăzi. Romanul *Întâlnirea* își are originea în nuvela omonimă din volumul *Vară-primăvară*, cu o reevaluare a efectelor cenzurii, dar reluată după o experiență de 12 ani, autoarea cunoșcând mai multe despre exil și relația dintre „cei dinăuntru” și „cei din afară”. *Prietenia* cu Mihai Botez i-au oferit informații „vii” despre Occident de la care a dezvoltat istoria unui savant exilat care după mulți ani este invitat de familie să-și viziteze țara de origine, dar nu mai recunoaște pe nimeni, nu mai știe dacă vechea locuință era cu adevărat „casă de om” sau un spațiu pus la dispoziție de servicii secrete și nici dacă cei cu care s-a întâlnit erau cu adevărat rudele lui sau agenți puși să-l urmărească. Se întoarce în Occident dezamăgit și nelămurit. În această dramatică tentativă de regăsire, Traian Manu, personajul central al romanului, exclamă la un moment dat: „E boală grea să nu știi cine ești.” Romanul capătă și valoare documentară prin inserarea de file disparate din dosarul de Securitate al lui Traian Manu. În finalul cărții, sub genericul *Limitele rescrierii*, autoarea face mărturisiri despre procesul subiectiv și emoțional al scrierii și re-scrierii peste timp și include un *Dosar de presă* cu referințe critice.

Prin romanul *Provizorat* Gabriela Adameșteanu urmărește două aspecte ale epocii comuniste, intimitatea erotică și intimitatea politică. E descrisă viața social-politică a Bucureștiului anilor '70 și o poveste de dragoste ca evadare din mediul sufocant. Un roman al cuplurilor în totalitarism a căror intimitate este amenințată, tulburată de neliniște și nesiguranță. Are

în prim-plan un personaj cunoscut din scrierile anterioare, Letiția Branea, căsătorită din interes cu profesorul universitar Petru Arcan care a devenit între timp o dezamăgire, reproșându-i mereu acesteia „originea nesănătoasă”, care i-a blocat cariera universitară. Ea devine scriitoare și se anturează într-o poveste de dragoste cu colegul ei de Institut, Sorin Olaru. Se întâlnesc doar o dată pe săptămână în locuința unui prieten, pentru câteva ore, ignorând codul eticii și moralei socialiste. În socialism nu numai iubirea este un provizorat, ci întreaga viață, vrea să sugereze titlul cărții. Cartea descrie crimele din perioada legionară și cea antonesciană, evenimente de care sunt legate familiile Letiției și a lui Sorin. Condițiile diferite ale celor două personaje duc în cele din urmă la despărțirea lor când Sorin se lasă pradă unei suspiciuni de neîncredere. O modalitate prin care autoarea vrea să arate implicarea dictaturii până și într-o relație de cuplu.

Fontana di Trevi îi consolidează Gabrielei Adameșteanu statutul de mare romancier. Personajul principal este tot Letiția Branea, cea mai longevivă eroină din proza autoarei, care, simțindu-se neiubită și abandonată, părăsește patria devenind emigrantă într-un orașel în Franța de unde revine în țară nu neapărat pentru a-și recupera moștenirea de pe urma unchilor și a părinților, ci pentru că simte că viața ei a rămas aici. Exilul nu e o soluție ci doar o etapă în derularea vieții, sugerează *Fontana di Trevi*, o carte despre „împăcarea cu trecutul, nu despre exil ca fugă de trecut”.

Romanul *Voci la distanță*, construit în două părți, *Țara urșilor* și *Folderul Andei*, are în centru destinul doctoriței Anda Dragomir și al celor emigrați spre a-și căuta norocul în alte spații. Toți cei plecați se confruntă cu drame existențiale și crize de identitate, iar „vocile la distanță” sunt ale părinților ai căror copii și prieteni au emigrat în Vest. Cu acest roman autoarea încheie tetralogia începută cu *Drumul egal al fiecărei zile*.

Autoare a unor romane puternice scrise într-un stil modern, Gabriela Adameșteanu este o continuatoare a romanului modernist-psihologic din perioada interbelică inaugurat de Hortensia Papadat-Bengescu și Camil Petrescu. Prozatoare de forță și de drum lung, spirit civic și intelectual preocupat de turbulențele sociale ale timpului său și de capcanele istoriei, de eternele dileme și obsesiile lumii noi, Gabriela Adameșteanu continuă să intre în dialogul de idei, rămâne curioasă și pasionată de scris, pentru ea sensul suprem al existenței. ■

Constantin
CUBLEȘAN

În toamna anului 1869 căminarul Gheorghe Eminovici ia decizia fermă de a-l trimite pe Mihai la studii în străinătate. Astfel, împreună cu fratele său mai mare Șerban, pleacă din Cernăuți cu intenția de a se înscrie la Universitatea „Carolina” din Praga. Aici, după ce face o fotografie în studioul maestrului J. Tomas (fotografie devenită mai apoi celebră), necesară înscrierii la Facultate, află că nu poate fi admis datorită faptului că nu avea dovada trecerii examenului de bacalaureat. Așa că, își continuă drumul spre Viena, cu aceeași intenție de a urma cursuri de filosofie.

La data de 2 octombrie 1869 cei doi descind în gara centrală din Viena.

Prima locuință a lui Mihai în acest oraș a fost în cartierul al nouălea, pe Porzellangasse nr. 9. Mai apoi s-a mutat în cartierul al treilea, unde a locuit cel mai mult, pe Radetzkystrasse, respectiv pe Dianagasse nr. 8, aici împreună cu alți doi colegi, studenți români din Bucovina, Samoil Isopesu și Iancu Cocinski. Dar, din lipsa banilor, își schimbă mereu cartierul de-a lungul celor trei ani petrecuți în capitala Austriei.

Nici la Universitatea din Viena nu se poate înscrie ca student cu frecvență normală întrucât i se cerea, de asemenea, dovada trecerii bacalaureatului, ceea ce Mihai n-o putea face deocamdată. Este înscris totuși ca auditor extraordinar (ausserordentlich) fără a avea dreptul de prezentare la examene dar putând audia cursurile din programă, prezență care i se consemna într-un „index lectionum”. În primul semestru audiază cursuri de filosofie: *Introducere în filosofie* cu prof. Theodor Vogt; *Istoria filosofiei*, prof. Robert von Zimmermann; *Principii filosofice și introducere în filosofie*, cu prof. K. S. Barasch-Rappaport. În semestrul al doilea e preocupat de științele Dreptului, asistând la cursurile prof. Heinrich Siegel, *Istoria imperiului și a dreptului german*; *Instituțiile și istoria dreptului roman* cu prof. Rudolf von Ihering dar și *Istoria filosofiei și Evul mediu și modernitate până la Kant*, al prof. Robert von Zimmermann etc. Nu era totuși prezent în fiecare zi la cursuri, preferând să citească acasă într-o cămăruță îngustă, cu multă cafea, pe care și-o prepara singur, și cu țigări de bună calitate. Citea literatură, în special literatură germană (Goethe, Lenau, Heine, Keller), literatură franceză (Jean-Jacques Rousseau, Victor Hugo, Alfred de Vigny, Alphonse de Lamartine) și filosofie. Merga la Biblioteca Curții Imperiale, unde solicita cărți științifice, dar își procura și cărți de pe la anticariate, pe care le citea și le conspecta acasă, după care le restituia, conform unei bune înțelegeri cu anticarii. Frecvența cafenelele alături de colegii studenți, în special ardeleni și bucovineni, unde alături de un pahar cu bere sau cu vin, răsoia ziarele zilnice, după moda vremii. Din ele își nota tot felul de idei și chiar poezii ale autorilor contemporani.

Eminescu – student la Viena

În acei ani în capitala Austriei se aflau cel puțin o sută de studenți români din toate provinciile. Ei activau în cadrul a două societăți culturale: „România” și „Societatea literară și științifică”. Împreună cu Ioan Slavici, și el student la Viena în acea vreme, reușesc să contopească cele două societăți într-una mai mare și mai solidă: „România Jună”, Slavici devenind președinte iar Eminescu bibliotecar.

Universitatea din Viena, în vremea studenției lui Eminescu (1869-1872)

Mihai frecventază galeriile de artă dar mai ales spectacolele de teatru și de operă. Două dintre vedetele actoricești la ora aceea – „divina” Auguste (Wilbrandt) Baudius, care își fermeca admiratorii cu cei mai frumoși ochi albaștri din orașul de la Dunăre, și Friederike Bognár, „marea tragediană” de la „Burgtheater”, căreia i se dusese vestea că n-ar fi vorbit „cu cuvinte” ci „cu lacrimi”. Eminescu, se zice, ar fi avut o relație intimă cu ambele, stârnind invidie din această cauză. Ele îl invită adesea la seratele pe care le organizau în saloanele proprii, unde Mihai presta o prezență distinctă, întreținând conversații cucreditoare. Ștefanelli, colegul său, spune că Mihai era vioi, vorbăreț și neastâmpărat, „rădea adesea, cu o naivitate de copil, de făcea să rădă și ceilalți”.

Inspirat, scrie poezii pe care le trimite revistei ieșene „Convorbiri literare” unde este primit cu entuziasm. În urma publicării poeziei *Venere și Madonă*, Iacob Negruzzi, sosit în capitala Austriei, ține să-l cunoască neapărat pe tânărul poet. Întâlnirea are loc la cafeneaua „Troidl”, frecventată de studenții români, și o descrie în memorialul său:

„Ajuns la Viena, mă dusei la cafeneaua Troidl din Wollzeile, unde știam că este locul de adunare al studenților români și mă așezai la o masă deoparte lângă fereastră, de unde, fără a fi băgat în seamă, puteam observa pe toți tinerii ce vorbeau între dânsii românește. Erau mulți adunați în ziua aceea, unii apăreau mai inteligenți, alții mai puțin, dar mai toate figurile aveau expresiuni comune, încât îmi zisei că Eminescu nu poate să fie printre dânsii. Deodată se deschide ușa și văd intrând un tânăr slab, palid, cu ochii vii și visători totodată, cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape până la umeri, cu un zâmbet blând și melancolic, cu fruntea înaltă și inteligentă, îmbrăcat în haine negre vechi și cam roase. Cum l-am văzut, am avut convingerea

că acesta este Eminescu și, fără un moment de îndoială m-am sculat de pe scaun, am mers spre dânsul și întinzându-i mâna, i-am zis:

— Bună ziua, domnule Eminescu!

Tânărul îmi dădu mâna, privindu-mă cu surprindere.

— Nu vă cunosc, răspunse el cu un zâmbet blând.

— Vedeți ce deosebire între noi, eu v-am cunoscut îndată.

— Poate nu sunteți din Viena?

— Nu

— După vorbă sunteți din Moldova... Poate din Iași?

— Chiar de acolo.

— Poate sunteți domnul... Iacob Negruzzi? zice el cu sfială.

— Chiar el.

— Vedeți că și eu v-am «cunoscut»? a replicat Eminescu.”

Relația lor a continuat și dincolo de cele câteva zile cât direc-

torul revistei „Convorbiri literare” le-a petrecut la Viena. În paginile revistei ieșene Mihai Eminescu s-a lansat cu adevărat în literatura română, desigur având și girul lui Titu Maiorescu.

În Viena s-a cimentat și prietenia cu Ioan Slavici, alături de care a activat până la sfârșitul vieții. Împreună au pregătit marea serbare de la Putna, din 1871, la 400 de ani de la Ctitoria Mănăstirii.

La Viena o cunoaște și pe Veronica Micle, sosită în capitala imperiului împreună cu soțul său Ștefan Micle, rectorul Universității ieșene. Veronica avea probleme de sănătate (o boală de piele) așa că, după ce s-a efectuat consultul și au început tratamentele, soțul s-a întors la Iași lăsând-o pe Veronica în grija lui Eminescu, care i-a fost recomandat pentru a-i fi ghid prin oraș tinerei doamne. Veronica (având aceeași vârstă cu Mihai Eminescu, căsătorită cu un bărbat mult mai în vârstă decât ea, cu care avea deja două fetițe) tânjea de dorul unui amor adevărat, aflând în poetul Eminescu un veritabil idol de care era îndrăgostită încă înainte de a-l fi cunoscut personal. Scria și ea versuri așa că, citind poeziile publicate de acesta în „Convorbiri literare”, făcuse o adevărată pasiune pentru poet și căuta cu orice preț să-i fie în preajmă asta cu atât mai mult cu cât Miron Pompiliu, care era secretar al rectorului și avea acces liber în casa acestuia, îi oferise Veronicăi fotografia lui Eminescu făcută la Praga. Inspirată scrisese o poezie în care își mărturisea amorul dar pe care n-a publicat-o decât târziu, în 1883, când starea de sănătate a poetului se agravase „Și-acum mă-ntreb eu: simțire adâncă/ Cum de se naște pentru-un portret?! Căci nu văzusem ochii tăi încă/ Știam atâta: că ești poet!” (*La portretul unui poet*).

La rândul său, Eminescu, îndrăgostit de juna doamnă, scrie pentru aceasta versuri mult mai inspirate: „Când te-am văzut, Verena, →

Mihai
ENE

Despre dragoste și alți demoni

Scriitor și jurnalist german, specialist în istoria artei, cu studii la Universitățile Bonn și Oxford, Florian Illies (n. 1971) este autorul unor cărți care s-au bucurat de un succes extraordinar, și pe care Editura Polirom le-a și tradus destul de rapid, precum *1913. Vara secolului* (2020) și *Dragostea în vremea urii. Cronica unui sentiment. 1929-1939* (2023) și al unei monografii recente despre pictorul romantic Caspar David Friedrich, de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta 250 de ani.

Dacă în volumul *1913. Vara secolului*, Florian Illies își propunea să investigheze destinele mai multor intelectuali, scriitori, jurnaliști și artiști europeni în ultima vară a perioadei Belle Époque, cu doar un an înainte de a izbucni Marele Război, cum a fost el denumit inițial, în *Dragostea în vremea urii. Cronica unui sentiment. 1929-1939* atenția se mută în perioada imediat anterioară preluării puterii de către naziști, dar în care deja umbrele intoleranței și ale violenței își fac apariția și care continuă până în zorii celui de-al Doilea Război Mondial. Așa cum anunță și titlul, aluzie la un roman celebru al lui Gabriel García Márquez, cartea își propune să prezinte, mai degrabă decât să analizeze, peisajul erotic al sfârșitului deceniului trei, respectiv deceniul al patrulea al secolului trecut, tot prin prisma biografiei unor artiști, scriitori, intelectuali și politicieni celebri.

Centrul acestei investigații îl reprezintă Berlinul Republicii de la Weimar, cu amestecul său de libertate extravagantă și sexualitate exuberantă, Berlinul cluburilor de noapte și al aventurilor de toate tipurile, în care, aproape peste noapte, bocancii trupelor paramilitare naziste (SA) schimbă radical atmosfera, mai ales odată cu instalarea, la finalul lui ianuarie 1933 a lui Hitler în fotoliul de Cancelar. Cluburile și teatrele problematice ideologic sau „moral” vor fi închise, iar majoritatea figurilor care populează această carte și care dădeau viață și substanță aceluia Berlin vor fi obligați să emigreze, iar cei ce nu o vor face, din diverse motive, vor ajunge să fie arestați,

hărțuiți, trimiși în lagăre, torturați sau chiar uciși. În paralel cu Berlinul, avem alte scene pe care evoluează personajele epocii, de la Paris la Hollywood, din Elveția în țările nordice sau pe Riviera. Locuri de unde vin la Berlin sau migrează cetățenii germani, mai ales cei indezirabili, pacifiști, comuniști și/sau evrei începând cu 1933. Inclusiv structura cărții, alcătuită altfel din fragmente care prezintă diverse episoade din biografia erotică (și nu numai) a acestor

personalități artistice europene, este elocventă, având în centru secțiunea 1933, încadrată, firesc, de *Înainte și După*, ceea ce marchează și mai bine caracterul disruptiv și esențial al anului preluării puterii de către naziști.

Unele dintre figurile centrale în povestea erotică a anilor interbelici sunt aceleași ca în volumul precedent, *1913. Vara secolului*, altele sunt nou apărute pe scena europeană și ne interesează cel puțin în

aceeași măsură. Astfel, avem de-a face cu întregul clan Mann, de la patriarhul Thomas, dublat de fratele său, Heinrich, până la Klaus și Katia Mann, copiii cu diverse probleme, de o sexualitate debordantă și mereu împotriva tuturor regulilor, avem cuplurile celebre Jean-Paul Sartre – Simone de Beauvoir, F. Scott Fitzgerald – Zelda, Henry Miller – Anaïs Nin sau Salvador Dalí – Gala, dar și diverse trio-uri care se fac și se desfac, personaje cu o sexualitate incertă, bisexuali și dive ale scenei și ecranului, precum inegalabila Marlene Dietrich, erotomani care pendulează între soții, amante, iubite și relații pasagere, precum Bertolt Brecht și Pablo Picasso, figuri a căror viață și eros sunt marcate de experiențele traumatizante de pe front, precum pictorul expresionist Ernst Ludwig Kirchner, prozatorul Ernst Jünger sau poetul Gottfried Benn, gruparea agitată a suprarealiștilor, cu figuri de prim-plan precum Man Ray sau Max Ernst, politicieni precum Konrad Adenauer, primar al orașului Köln și viitor Cancelar al Germaniei postbelice, plus alte și alte figuri ale epocii: fostul monarh, aflat în exil, Kaiserul Wilhelm

al II-lea, scriitorul de romane care militează împotriva războiului și care vor fi interzise de naziști, Erich Maria Remarque, eseista Hannah Arendt, fosta iubită a lui Martin Heidegger, de care încearcă mereu să se desprindă, filosoful Walter Benjamin, prozatorul Alfred Döblin, Leni Riefenstahl, regizoarea cea mai importantă a Germaniei naziste și autoare de filme de propagandă celebre, tenismenul numărul unu al epocii, Gottfried von Cramm, transformat în simbol de către naziști, a căror politică o critică și drept urmare va fi arestat pentru legăturile sale homosexuale, tolerate de regim până în momentul în care vrea să-l pedepsească pentru lipsa de loialitate, pictorița avangardistă Tamara Lempicka, pendulând între artă și experiență erotică, diverse figuri ale rezistenței germane ș.a.

Autorul creează un puzzle de scene relevante, analize sumare și portretizări concise, foarte expresive și prezentate într-un stil care pendulează între ironie și empatie. Pe lângă o cunoaștere aprofundată a biografiei personajelor sale, din care selectează amănunte picante sau detalii semnificative, Florian Illies este și un fin psiholog și un cunoscător al operelor și activității acestora. La final ne este prezentată și o bogată bibliografie pe baza căreia este construită cartea de față.

Cea mai puternică și tulburătoare latură a acestei cărți este simbioza dintre latura cea mai privată, amoroasă, a existenței acestor indivizi extrem de interesanți, creativi și pasionali, uneori frizând absurdul sau nebunia, și istoria care le strivește destinele, care îi obligă să își părăsească patria și să emigreze, oricât de plăcut și confortabil ar fi fiind locul în care se refugiază, se simte deprimarea exilatului, presiunea psihologică, tensiunea emoțională care le afectează și relațiile erotice, și productivitatea artistică.

Florian Illies reușește, fără urmă de patetism și operând cu un bisturiu fin, al scriitorului și al istoricului totodată, să ne aducă în atenție destine atât de diferite și de complexe, cu atitudini uneori radical opuse, prinse în turbionul unei epoci care a luat-o razna și în care atmosfera devine din ce în ce mai irespirabilă. Implicit, fără să o spună niciodată, este și un îndemn la investigarea propriilor biografii și a epocii prezente, din care nu lipsesc nici pericolele, nici provocările diverse. ■

Florian Illies Dragostea în vremea urii Cronica unui sentiment 1929-1939

→ atunci am zis în sine-mi/ Zăvor voi pune minții-mi, simțirei mele lacăt,/ Să nu pătrundă dulce zâmbirea ta din treacăt/ Prin ușile gândirei, cămara tristei inemi.// Căci nu voiam să ardă pe-al patimilor rug/ Al gândurilor sânge și sufletu-n cântare-mi;/ Și nu voiam a vieții iluzie s-o sfaremi/ Cu ochii tăi de-un dulce, puternic vicleșug.// Te miri atunci, crăiasă, când tu zâmbești, că tac:/ Eu idolului mândru scot ochii blânzi de șerpe,/ La rodul gurii tale gândirile-mi sunt sterpe,/ De cărnurile albe eu fălcile-ți dizbrac” (*Când te-am văzut, Verena...*).

Nu se putea afla un oraș mai poetic pentru a găzdui o dragoste atât de romantică, plină de mărturisiri pasionale, cum era Viena la acea dată, învăluită în melodiile inspirate și consacrate bătrânei și veșnic tinerei Dunăre albastră. Slavici relatează în memoriile sale că în cele trei luni cât au fost împreună, cei doi au frecventat muzee, galerii de artă, au asistat la spectacole și, evident, au petrecut ore în șir în parcurile vieneze, au poposit pe terasele de pe malurile Dunării. Acum și aici se înfiripă marea lor dragoste care, cu toate convulsiile

sale, a durat până la sfârșitul vieții lor.

De la Viena Eminescu trimite corespondențe la revistele „Federațiunea” și „Albina”, din Pesta. De Anul Nou 1870, Eminescu împreună cu alți câțiva colegi români, îl vizitează pe primul domnitor al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), aflat în exil, la reședința acestuia de la Oberdöbling.

După doar trei semestre petrecute la Universitatea din Viena, în vara anului 1872 părăsește orașul întorcându-se la Iași, după cum îi promisese lui Iacob Negruzzi. ■

**Adrian
CIOROIANU**

Regele Mihai, contemporanul nostru în câteva ipoteze, adevărate sau false (fragmente)

Moartea Regelui Mihai I, în ziua de 5 decembrie 2017, a adus tristețe în casa și în sufletul multor români, fie ei nostalgici ai monarhiei sau nu. În același timp, ea a adus, chiar și în mințile celor care îl stimau pe rege, acea ușurare sufletească ce deosebește oamenii de entități biotehnologice – era limpede pentru toți că regele suferea, de ani deja, nu numai de bătrânețea firească, dar și de boli incurabile, iar starea sa mentală nu și-a mai revenit complet niciodată în ultimii ani (și rămân semne de întrebare dacă a conștientizat moartea soției sale Ana, în vara anului 2016).

Câtă vreme a fost în viață, Regele a fost un simbol politic – pentru admiratorii, dar și detractorii săi. De notat că a fost probabil singura persoană publică asimilată spațiului politic din România a cărei credibilitate a crescut, chiar pe fondul unei contestări care nu l-a ocolit niciodată: în ultimii ani, cum voi arăta mai jos, credibilitatea Regelui Mihai printre români era considerabil mai mare decât cea pe care o avea în primii ani de după 1990.

Prin moarte, acest personaj contemporan nouă ieșea din politică și reîntra, cum e firesc să se întâmple, în Istoria țării. Propun mai jos, cu toată obiectivitatea de care un istoric poate fi în stare (și totodată recunoscând că subiectul este atât de vast încât vom avea lucruri noi de aflat timp de ani buni de acum înainte), analiza unor idei dintre cele mai vehiculate în legătură cu acest al patrulea rege al României și viața sa de un rar dramatism.

1. Mihai a fost un copil nedorit al părinților săi – FALS

Principesa Elena a Greciei l-a cunoscut pe prințul Carol al României (viitorul Rege Carol al II-lea) în toamna anului 1920, pe când grecoica Elena (alintată Sitta), alături de o soră și un frate, au fost oaspeții Castelului Peleş din Sinaia – cu ocazia pregătirii unei nunți regeste: George (prinț al Greciei și fratele Sittei) urma să-și unească destinul cu principesa Elisabeta a României (fica Regelui Ferdinand și a Reginei Maria ai României și sora lui Carol). N-a fost dragoste la prima vedere, deși Carol a fost cel insistent – în schimb, Elena s-a apropiat de Carol treptat, acesta din urmă (bărbat educat și prezentabil, de altfel) părându-i a fi empatic și galant, cu atât mai mult cu cât Casa regală a Greciei trecea prin probleme serioase, atât la nivel de stat cât și la nivel de familie. În acordul și bucuria ambelor dinastii, grecoica Elena și românul Carol s-au căsătorit pe 10 martie 1921; e de presupus că prințul Carol fusese destul de insistent și înainte de nuntă: fiul lor, micul Mihai, s-a născut șapte luni mai târziu, pe 25 octombrie 1921. Categorie, acest copil a fost dorit de toți: Ferdinand și Maria (părinții lui Carol) sperau că apariția moștenitorului îl va mai potoli și îl va

responsabiliza pe fiul lor cel mare; iar Constantin și Sofia ai Greciei (părinții Elenei) erau pe deplin mulțumiți de legătura lor cu familia regală a României – dat fiind că dinastia română, am mai spus, era, în acel moment, cea mai puternică și mai stabilă din sud-estul Europei. De reținut că, după nașterea lui Mihai, Elenei i s-a spus, de către medici, că nu va mai putea avea alt copil.

2. Mihai era nepregătit pentru a urca pe tron la vârsta de 5 ani – ADEVĂRAT

Pe 20 iulie 1927, Regele Ferdinand al „României Mari” murea, iar nepotul său Mihai, la 6 ani neîmpliniți, urma să-i succedă la tron. Carol, tatăl lui Mihai, renunțase între timp la tronul României spre finalul anului 1925, din cauza poveștii de dragoste cu Elena „Magda” Lupescu; prevăzător din fire, în ianuarie 1926 Regele Ferdinand instituise o regență care urma să intre în drepturi după moartea sa, până la majoratul nepotului Mihai.

În acele condiții mai curând exotice, Mihai a fost unul dintre puștii (și primii) români care au apărut pe coperta revistei americane „Time” (nr. din 1 aug. 1927) – și, dat fiind contextul, nu era tocmai o reclamă încurajatoare făcută politicii românești. Istoria lumii ne spune că niciun copil efectiv minor nu poate fi pregătit pentru exercitarea puterii pe tron; ceea ce face diferența între supraviețuire și dezastru fiind, desigur, anturajul și echipa care îl ghidează pe minor. În cazul românesc, regența nu a fost o soluție viabilă: pe de o parte, cultura politică a românilor cerea un chip încoronat cu valențe paterne, și nu o echipă de gestionari temporari ai Tronului. Pe de altă parte, regența a stârnit dispute politice interne: era clar că ea fusese instituită de către liberali, drept care recent apărutul și deja puternicul Partid Național-Țărănesc nu avea niciun motiv să o simpatizeze. Așadar, PNT, al lui Iuliu Maniu și Ion Mihalache, a fost unul dintre sabotorii declarați ai regenței – și, totodată, ei și-au legat speranțele de revenirea în țară a „fiului risipitor”, Carol. După moartea liderului liberal Ionel Brătianu, în noiembrie 1927, prăbușirea regenței nu a mai fost decât o chestiune de timp. În toți acești ani, tânărul Mihai (crescut de mama sa, Elena) nu a putut fi decât martorul pasiv al unei desfășurări de forțe politice pe care nu numai că nu le putea controla cu niciun chip, dar nici nu le înțelegea ca atare. În iunie 1930, când „fugarul” Carol revenea în țară, el a fost primit ca destinatar legitim al Coroanei României – indiferent de ceea ce unii dintre politicieni (vezi cazul Constantin Argetoianu) mai declaraseră între timp.

3. Mihai a fost dezamăgit de tatăl său – ADEVĂRAT

La mijlocul lui februarie 2003, când rămășițele pământești ale fostului Rege Carol al II-lea

au fost aduse în țară și neînchinate la Curtea de Argeș, au fost prezenți ALR Margareta și Radu, dar unicul fiu în viață al răposatului Carol al II-lea a absentat – ceea ce a produs, cum era firesc, nelămuriri în opinia publică. Foarte probabil, a fost maniera Regelui Mihai de a semnala, fără cuvinte, relația sa contorsionată cu tatăl său.

Fără îndoială, Carol al II-lea și-a iubit fiul și a făcut ceea ce a depins de el pentru a-l pregăti pentru tron; dar, în același timp, tot el a fost cel care s-a interpus mereu între copil și mama sa, Elena. După iunie 1930, când s-a reîntors și a preluat Coroana de la fiul său (căruia i-a inventat titlul onorific de *Voievod de Alba-Iulia!*), Carol al II-lea a îndepărtat-o treptat pe regina-mamă de fiu, obligând-o, în toamna anului 1931, să părăsească România (ea va reveni, cum se știe, în toamna lui 1940, inclusiv cu interesatul concurs al viitorului mareșal Ion Antonescu). Din 1931, copilăria lui Mihai a fost fracturată între școala din România și vacanțele petrecute în Italia, alături de mamă. Această separare l-a marcat, probabil pe viață, pe Mihai – și, se vede, nu și-a iertat niciodată tatăl. Carol al II-lea avea să lase din nou Coroana fiului său pe 6 septembrie 1940 – dar fără să folosească termenul de „abdicare” (el spera să revină pe tron într-un viitor oarecare) și într-un context dintre cele mai nefericite pentru țară și dinastie. Prea puțin pentru ca Mihai să fi fost vreodată cu totul recunoscător tatălui său.

4. Mihai a fost responsabil de ororile războiului în România – FALS

În esență, Ion Antonescu l-a tratat pe Mihai ca pe un copil, neinformându-l deloc despre planurile sale de război alături de Hitler (cum povestește însuși Regele Mihai, el a aflat despre izbucnirea războiului anti-sovietic de la mama sa, în dimineața zilei de 22 iunie 1941, aceasta din urmă auzind vestea la postul de radio britanic BBC!). Inclusiv în mărturiile lui Ion Antonescu, opinia sa despre tânărul Mihai răzbate necosmetizată. Cineva ar putea spune →

Fiindcă se gândise la o istorie a literaturii cât mai cuprinzătoare, completă dacă se putea, G. Călinescu a consacrat în încheiere vreo două duzini de pagini tinerilor scriitori de până în 1940. Ca reper istoric central criticul stabilește, pentru *Noua generație*, *Momentul 1933*. În chip original, deosebit de alte părți ale tomului, această ultimă secțiune se deschide cu o dizertație despre filosofie. Argumentul este convingător: „Legătura strânsă dintre filosofie și literatură este evidentă abia în ultimele două decenii, când apar întâiele adevărate sisteme”. Spre deosebire de cultura europeană unde sistemele filosofice apăruseră cu cel puțin două secole mai devreme, într-adevăr în gândirea românească se poate vorbi de sisteme abia în epoca interbelică. În același timp în Europa înflorește fenomenologia, filosofia ființei, filosofia culturii, existențialismul. În ce privește gândirea românească, G. Călinescu atribuie meritul de deschizător de parte lui Titu Maiorescu. Era o vreme când nici „un gânditor român nu-și putea pune probleme cosmologice sau ontologice”. Titu Maiorescu a fost „un spirit specializat în funcția gândirii”. Autor al unui tratat de Logică, corifeul „Junimii” nu este filosof „în cursurile și operele lui [...] cât în acțiunea totală”. El avea cultul adevărului, avea spirit practic și era un lider și un bun organizator, care urmărea ca instituțiile de stat, cultura și învățământul să se oglindească în și prin specificul național. Să nu omitem nici faptul că *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* se încheie prin eseul despre *Specificul național*. Apoi, „al doilea gânditor în adevăratul înțeles al cuvântului” a fost Eminescu, cunosător al hinduismului, al filosofiei lui Kant și Schopenhauer. Explicit, ideile sale au fost exprimate mai cu seamă în gazetărie, la „*Timpu*”, iar conservator, drept pentru care G. Călinescu decide că „Eminescu face deci politică”. Da, gazetărie politică, bazată pe o gândire analitică și o cultură de înaltă clasă. În expunere vine la rând C. Rădulescu-Motru cu a lui „carte echivocă *Românismul* [...] care e rasistă cu rezerve, antiburgheză și nu socialistă, spiritualistă dar nu ortodoxistă, messianică cu pretenții de știință (știința spiritualității!), dictatorial regalistă și totdeauna democrat-țărănistă”. Teoria raselor, ortodoxismul, mesianismul, dictatura regală erau vârfuri ale politicii din anii 1930-1940, când G. Călinescu

Momentul 1940

Ioan
LASCU

Retrocritica

glosa despre filosofie și noua generație. În sfârșit Ion Petrovici este evidențiat drept continuator al lui Maiorescu pe linie metodologică.

După ce este fugitiv abordat Nicolae Iorga, căruia i se impută faptul că era „refractor ideilor generale”, însă considerat de noua generație „precursor al gândirii actuale”, un spațiu întins îi este acordat lui Vasile Pârvan, de formație istoric, dar și autor al unor opere „de gândire”, e vorba de *Idei și forme istorice și Memoriale*. Atenția față de V. Pârvan se explică și prin faptul că el a avut un rol însemnat în instruirea tânărului Călinescu. Mentorul este pus față în față cu N. Iorga și comparația discipolului este cel puțin surprinzătoare: „Vasile Pârvan venea și cu o concepție istorică, dacă nu izolată, cel puțin justă, în fața lui N. Iorga, care nu avea niciuna”. Era o concepție spiritualistă care voia să demonstreze că „Obiectul istoriei nu e natura, ci spiritul, cultura...”

Lucian Blaga este primul filosof care a încercat și a izbutit să construiască un sistem prin trilogiile de filosofie a culturii. Gândirea având ca obiect cultura se dezvoltase în Occident, iar filosoful cel mai aplicat și pertinent era Oswald Spengler, bine cunoscut lui L. Blaga, ca și alți contemporani germani cu preocupări similare. Teoriile despre Marele Anonim, orizonturile stilistice și spațiul mioritic nu-l încântă însă pe G. Călinescu. În schimb Nae Ionescu este remarcat îndeosebi pentru influența pe care a avut-o asupra generației tinere, mai ales asupra unor gânditori și scriitori ca Mircea Eliade, Emil Cioran și Mihail Sebastian. Ideile lui se răspândeau grație cursurilor universitare, dar și prin prezență nemijlocită în viața culturală, în special în presă, și au făcut numeroși adepți fanatici: „Aceste idei, puțin curente în Universitatea noastră de după război, puteau să atragă prin inedit, totuși n-ar explica fanatismul ciracilor. Adevărul este că Nae Ionescu nu construia un sistem, ci propaga o acțiune, al cărui program rămânea mereu în alb.”

În a doua jumătate a dizertației G. Călinescu se oprește asupra romancierilor și deloc asupra poezilor. Începe cu M. Eliade ale cărui fundamente estetice se regăsesc în *Isabel și apele diavolului*, un roman al experiențelor încercate în ținuturi exotice, ca și *Maitreyi*. Călinescu crede că experimentalismul lui Eliade se bazează exclusiv pe un senzualism sexual, în afara sentimentalismului, fiind vorba de „simple rezultate ale unui proces de idei”. Se pune accent și pe o anumită influență a lui André Gide din a cărui operă romancierul „localizează aspecte”, ca de pildă din *Falsificatorii de bani*. Despre narațiunea fantastică *Domnișoara Christina* istoricul spune că: „A produs consternare în presa literară”, încă neacomodată cu „literatura de imaginație.” *Domnișoara Christina* este o poveste hermeneutică asemenea altei narațiuni, *Șarpele*. Comparabil cu renumele de nuvelist și romancier de mai târziu, M. Eliade este situat la un nivel literar

inferior: „Ceea ce-i lipsește lui Mircea Eliade e talentul literar, credibilitatea onirică, inefabilul lingvistic. Supărător e acel mediu internațional în care se petrece acțiunea”. Cum rar se întâmplă, aici G. Călinescu se dovedește a fi autohtonist și estetizant. Parțial explicabil, fiindcă la momentul dat istoricul nu avea cum să cunoască opera în proză a lui Eliade în ansamblul ei.

Nici Anton Holban, supralicitat poate de critica postbelică, nu are parte de aprecieri prea favorabile. El este calificat „de asemeni gidian”, căci André Gide, un scriitor influent la modă după primul război, îl urmărește nu numai pe G. Călinescu. Alți „idoli” ai scriitorului ar fi Marcel Proust și Hortensia Papadat-Bengescu, iar „O comparare cu Camil Petrescu e posibilă”. Tema obsedantă în scrierile lui Holban este moartea dovadă fiind povestirile *Conversația cu o moartă*, *O moarte care nu dovedește nimic* și *Bunica se pregătește să moară*. Este abordat și romanul *Ioana*, al cărui personaj este asemănător cu altul din povestiri, Irina. Autorul are complexul însingurării, al relațiilor libere, fără angajament matrimonial cu femeile, și G. Călinescu îl dă în vileag: „Anton Holban afirmă inconștient în romanele lui o puternică specificitate, aspirația lui nefiind occidentală căsătorie liberă întemeiată pe respectul între cele două sexe, ci disprețul orientalului pentru femeie.”

Pe Mihail Sebastian G. Călinescu îl vede „foarte înrudit cu Mircea Eliade”. De ce oare? Doar pentru că ambii au avut același profesor: pe Nae Ionescu? Într-adevăr, acesta l-a ajutat substanțial pe tânărul Iosef Hechter (numele real), trimițându-l cu o bursă în Franța, iar la revenirea în țară, publicându-l aproape număr de număr în „*Cuvântul*”, până la suspendarea ziarului. La solicitarea elevului, profesorul a scris o prezentare controversată a romanului *De două mii de ani* apreciat de Călinescu ca fiind cea mai reușită ispravă literară a lui M. Sebastian: „Caracteristic și substanțial [...], foarte puțin roman în fond și, în partea în care romanțează, incolor. De fapt el este o prezentare a tezei evreiești, un eseu polemic”. În schimb *Orașul cu salcâmi* este amendat pentru o construcție epică nereușită și o portretizare a personajelor care nu este, nici ea, la îndemâna autorului. Adevărul este că proza lui M. Sebastian este inegală, acesta fiind însă recunoscut ca un foarte bun ziarist.

Bineînțeles, și alți gânditori și scriitori ai momentului 1940, mai mult sau puțin tineri, câțiva cvasi-necunoscuți azi, sunt prezentați, succint sau mai amănunțit: Emil Cioran, Petre P. Ionescu, Bucur Țincu, Vasile V. Georgescu, Mihail Celarianu, Constantin Fintineru, Mircea Gesticone, Anișoara Odeanu, Dan Petrașincu, M. Blecher, Pericle Martinescu, Ion Biberi, Contesa de Noailles ș.a. Se bucură de atenție și *Revistele „Noii generații”*, între care „*Jurnalul literar*” al cărui director era chiar G. Călinescu. ■

→ că, procedând astfel, Antonescu l-ar fi protejat pe rege - dar mai credibil este că el dorea să-și asume toate meritele în viitoarea victorie, în care a crezut cel puțin până în anul 1943. Este drept că, după începutul campaniei anti-sovietice, Mihai făcea cuvenitele vizite pe front, inclusiv alături de I. Antonescu - dar este ușor de bănuțit cine s-a folosit de cine în aceste situații. Categorie, Mihai a fost regele țării în anii războiului, dar la fel de adevărat este că generalul, ulterior mareșalul, Antonescu și-a asumat în acei ani toată puterea efectivă; iar unde este puterea, se află și responsabilitatea. Să nu ne iluzionăm; titlul de *Conducător* asumat de Antonescu era (sau se dorea să fie) echivalentul *Führer*-ul german. ■

Fragment din vol. *Noul Război Mondial al ideilor*, în curs de apariție. Variantă a acestui text a fost publicată în numărul special al revistei „*Historia*” dedicat post-mortem Regelui Mihai I (dec. 2017).